

PM - Konsumentkooperationen och skatteproblemet – ett sammandrag

Konsumentkooperationen

Den etablerade konsumentkooperationen

Den svenska konsumentkooperationen började utvecklas under 1800-talets andra halva. Utvecklingen sammanföll med att Sverige industrialiserades.

1899 bildades Kooperativa Förbundet (KF) och ungefär 20 år senare hade förbundet närmare 1 000 anslutna föreningar.

Därefter har de KF anslutna föreningarna minskat i antal, framförallt genom sammanslagningar, fusioner. Men det sammanlagda medlemsantalet i föreningarna har ökat. 2009 hade föreningarna omkring 3,2 miljoner medlemmar. Oljekonsumenternas Riskförbund (OK), som bildades 1945, hade 1,3 miljoner medlemmar 2010. En tredje tidigt etablerad konsumentkooperation är begravningskooperationen, Fonus. I denna har medlemsantalet minskat efterhand, men antalet uppgår fortfarande till något tusental.

Ny konsumentkooperation

Under 1980-talets senare tog en ny utveckling fart. På grund av den stora bristen på förskoleplatser i kommunal regi valde många föräldrar att driva förskolor i egen regi, s.k. föräldrakooperativ. Under kort tid bildades något tusental föräldrakooperativ över hela landet.

Efterhand har det bildats nya konsumentkooperativa föreningar även inom andra verksamhetsområden. Ett ganska vanligt exempel har varit att människorna i mindre samhällen bildat föreningar för att ta över och fortsätta driften av nedläggningshotade dagligvarubutiker och bensinstationer.

Ett annat exempel de s.k. fibernätsföreningarna. Deras antal har ökat i snabb takt under senare år och ökningen kommer att fortsätta ett antal år framöver. En bidragande orsak till detta är möjligheten att få bidrag för att finansiera anläggningskostnaderna.

Ett verksamhetsområde där konsumentkooperativa lösningar har potential att växa framöver är produktion av förnybar el. Speciellt sol, eftersom panelerna och lagringstekniken förbättras i snabb takt. Även i dessa fall finns det möjligheter att få statligt stöd.

Associationsformen ekonomisk förening

Den första svenska lagen om den associationsform som numera kallas ekonomisk förening antogs 1895. Efter tillkomsten av lagen (1895:66) om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet (trädde i kraft 1897) blev det möjligt att registrera konsumentkooperativen och producentkooperativen som föreningar med egen rättskapacitet och verksamheten kunde bedrivas utan personligt ansvar för medlemmarna (upa) eller med begränsat personligt ansvar (mbpa). För att registreras enligt lagen skulle den ekonomiska verksamheten vara accessorisk till medlemmarnas egen ekonomi, alltså understödja medlemmarnas hushållsekonomi eller deras förvärvskälla. Det var oklart om dessa föreningar fick handla med andra än sina medlemmar.

Genom lagen (1911:55) om ekonomiska föreningar blev det bl. a. uttryckligen tillåtet för föreningarna att handla med andra än medlemmarna. Lagen innehöll å andra sidan inget krav på att föreningen skulle handla med sina medlemmar. Därmed blev det möjligt att använda en ekonomisk förening för, förutom kooperativ verksamhet, såväl rent vinstdrivande verksamhet som näringsverksamhet med ideellt syfte.

I lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar infördes en definition av ekonomisk förening som tydligare skilde den ekonomiska föreningen från aktiebolaget och den ideella föreningen. I lagen uppställdes ett krav på att det i huvudsak skulle vara medlemmar som deltog i verksamheten, den s.k. samhandeln. Verksamheten skulle alltså vara kooperativ till sin karaktär.

Nu gällande Föreningslag, lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, trädde i kraft den 1 januari 1988. Föreningslagen har kompletterats med en rad nya bestämmelser efterhand. Senast per den 1 juli i år har den uppdaterats och delvis moderniserats med 2005 års aktiebolagslag som förebild. För närvarande pågår arbetet med en ny föreningslag.

Inkomstskatten

Konsumentkooperativa ekonomiska föreningars vinst inkomstbeskattas, om den behålls i föreningen, i allt väsentligt enligt samma regler som gäller för aktiebolag. Den väsentliga skillnaden gäller hur vinsten beskattas om den delas ut. Antingen utdelningen sker som återbäring/efterlikvid, i skattesammanhang rabatt/pristillägg, eller utdelning i förhållande till medlemsinsatser och förlagsinsatser.

Bakgrunden

1895 års föreningslag trädde i kraft 1897 men det skulle dröja till 1910 innan beskattningen av föreningarna reglerades i lag. Denna lagstiftning kom i huvudsak att följa den rättspraxis som utvecklats under mellantiden. Denna rättspraxis innebar att föreningarna alltid skulle beskattas för den vinst som fonderades eller utdelades i förhållande till inbetalda insatser. Men den del av vinsten som utdelades som återbäring/efterlikvid skulle vara skattefri om föreningen endast handlade med medlemmarna. Annars skulle vinsten beskattas i sin helhet. denna utdelning beskattades inte hos mottagaren.

Denna rättspraxis var inte okontroversiell. Under propositionens beredning (prop. 1910:88) framfördes från den vanliga privata handelns sida att föreningarna borde beskattas med utgångspunkt från den vinst en vanlig handelsman hade kunnat åstadkomma i en motsvarande verksamhet. Kooperativa Förbundet å sin sida yrkade i sin framställning att föreningarna skulle befrias från skattskyldighet för all vinst. Kompromissen blev att lagen följde praxis, men med tillägget att avdragsrätten för utdelning i form av rabatt eller pristillägg förutsatte att grunderna för utdelningen var bestämda före köpet eller försäljningen.

Regeringen återkom till frågan om de kooperativa föreningarnas avdragsrätt för rabatter och pristillägg i en proposition 1919 (prop. 1919:222). I propositionen föreslås att "... en kooperativ förening, som av vinsten av sin kooperativa verksamhet lämnat sina kunder, vare sig de tillhör föreningen eller icke, pristillägg, rabatt eller annan sådan utdelning i förhållande till gjorde köp eller försäljningar, äga åtnjuta avdrag för sådan utdelning. Däremot skulle i beskattningsavseende till inkomst av kapital räknas vinstutdelning å insatser i föreningar för ekonomisk verksamhet."

Förslaget innebar att avdragsrätten inte längre skulle vara beroende av att föreningen endast handlade med medlemmar och kravet på att grunderna för rabatten/pristillägget skulle vara bestämt vid köpet/försäljningen togs bort. Nytt var också att utdelningen på

insatserna skulle beskattas hos medlemmarna. Återbäringen skulle även fortsättningsvis vara skattefri, eftersom denna innebar en utgiftsbesparing för dem (minskning av levnadsomkostnaderna).

Ett problem vid den här tiden var att ekonomiska föreningar inte nödvändigtvis var kooperativa, se ovan. I propositionen utvecklas därför utförligt vilka föreningar som skulle hänföras till de kooperativa. Sammanfattningsvis skulle de vara öppna och tillämpa lika rösträtt.

Bevillingsutskottet hemställde att propositionen skulle avslås, vilket också blev riksdagens beslut.

I propositionen (prop. 1920:191) ett år senare med förslag till kommunalskattelag återkom departementschefen med förslaget om utdelningen. Nytt var att utdelning på insatserna skulle dubbelbeskattas, d.v.s. att föreningarna inte längre skulle få göra avdrag för denna utdelning. Förslagen i propositionen, inklusive förslaget till beskattning av utdelningen från kooperativa ekonomiska föreningar, antogs av riksdagen.

Utdelning på insatserna

1985, i samband med det blev möjligt att skjuta till förlagsinsatser i ekonomiska föreningar, infördes avdragsrätt för utdelning på insatser. Denna ordning har, med undantag för några turer i början av 1990-talet, gällt sedan dess.

Den andra begränsningsregeln

1987 ändrades reglerna för de konsumentkooperativa ekonomiska föreningarnas avdragsrätt för utdelning i form av återbäring/rabatt i konsumentkooperativa ekonomiska föreningar. Ändringen innebar i korthet att det infördes en andra begränsningsregel. Den gällande begränsningsregeln, att avdragsrätten för utdelning av detta slag endast omfattar vinsten av den kooperativa verksamheten, skulle vara kvar. Ändringen har sin bakgrund i ett förslag Företagskooperativa utredningen lämnade sitt betänkande (SOU 1996:31) Attityder och lagstiftning i samverkan. Utredningen förslög att det skulle införas en generell avdragsrätt för all utdelning i ekonomiska föreningar, alltså oavsett om den uppkommit i den kooperativa verksamheten eller uppkommit på annat sätt, ex genom handeln med andra än medlemmar. Eftersom icke kooperativ vinst i konsumentkooperativa ekonomiska föreningar vilken utdelades som återbäring/rabatt därmed skulle bli helt obeskattad, föreslog man att det infördes en begränsningsregel för utdelningen från dessa föreningar. Begränsningsregeln skulle drabba medlemmarna, inte föreningen.

I sin proposition, (1996/97:163) Den kooperativa företagsformen, föreslår regeringen att avdragsrätten även fortsättningsvis skall vara begränsad till vinsten av den kooperativa verksamheten. Trots detta föreslår man även en andra begränsningsregel, nämligen att de konsumentkooperativa föreningarna endast skall få göra avdrag med ett belopp som motsvarar statslåneräntan vid utgången av november året före beskattningsåret minskad med två procentenheter multiplicerad med medlemmarnas omsättning med föreningen.

Den slutliga utformningen av den nya begränsningsregeln kom till först under utskottsbehandlingen. Det avdragsgilla utrymmet är för närvarande högst 80 % av statslåneräntan vid november månads utgång året innan beskattningsåret multiplicerad med medlemmarna omsättning med föreningen.

I februari 1996, då utredningen lämnade sitt betänkande till regeringen, fastställdes statslåneräntan till 8,53 respektive 8,75 % (den fastställs två gånger varje månad).

Den 16 maj 1997, dagen efter att propositionen lämnades till riksagen, fastställdes statslåneräntan till 6,80 %.

Den 30 november 2015 var statslåneräntan 0,65 %. Detta ger ett avdragsgillt utrymme motsvarande 0,52 % av omsättningen med medlemmarna för vinst som upparbetas under räkenskapsåret 2016.

Den 18 november i år var statslåneräntan 0,28 %.

Uttagsbeskattning

2000 lagstiftades om nya regler om uttagsbeskattning. Lagstiftningen medförde bl.a. att konsumentkooperativa ekonomiska föreningar numera kan beskattas för skillnaden mellan det egna priset och marknadspriset när dessa föreningar säljer varor och tjänster till sina medlemmar för ett pris som understiger marknadsvärdet.

Lagstiftningen i fråga genomfördes i enlighet med förslagen i regeringens proposition (1998/99:15) Omstrukturering och beskattning. Propositionen innehåller inte något specifikt om vad som ska gälla i fråga om uttag i samband med konsumentkooperativ verksamhet. Men i en dom den 29 juni 2010 fastställde Regeringsrätten (RÅ 2010 ref. 63) Skatterättsnämndens förhandsbesked gällande en fråga om en vindkraftsförenings försäljning av el till medlemmarna (hade endast medlemmar som kunder) till ett pris under marknadspriset skulle medföra uttagsbeskattning. Skatterättsnämnden hade meddelat att föreningens försäljning av el till underpris var att betrakta som ett uttag enligt 22 kap. 3 § inkomstskattelagen och att föreningen därför skulle uttagsbeskattas enligt kapitlets 7 §.

I sin motivering anförde Skatterättsnämnden dels att försäljningen till underpris inte kunde anses vara affärsmässigt motiverat och dels att de lagändringar som gjorts med anledning av nämnda proposition ändrat rättsläget. Rättspraxis från tiden innan ändringarna gav, enligt nämnden, inte längre uttryck för gällande rätt.

Regeringsrätten delade Skatterättsnämndens uppfattning att det inte var affärsmässigt motiverat för föreningen att sälja elen till ett pris under marknadspriset.

En fråga som inte besvaras i domen är om det endast är priset vid köpet som ska jämföras med marknadspriset eller om jämförelsen även ska göras med det slutliga priset, d.v.s. det pris medlemmarna faktiskt betalat efter återbäring/rabatten. I propositionen (prop.1999/00:2) Inkomstskattelagen del 2, s. 445, uttalas apropå vad som menas med kooperativ utdelning: "Denna form av utdelning är i realiteten närmast en prisjustering och den behandlas också ofta som en sådan vid inkomstbeskattningen." Detta talar för att även återbäring/rabatt ska beaktas när frågan om uttagsbeskattning prövas.

Ett exempel

Föreningen som begärde beskedet har tagit hänsyn till detta och sålt elen till marknadspris under 2016. Man räknar med att vinsten kommer att uppgå till ca 1 miljon kronor för hela året, vilket motsvarar ca 10 procent av omsättningen. Eftersom föreningen är välkonsoliderad överväger styrelsen föreslår att hela vinsten som utdelas som återbäring.

Förutsatt att kalkylen håller och utdelningen blir av kommer föreningen att få göra avdrag med 5 200 kronor (0,52 % av omsättningen med medlemmarna) av utdelningen. Resten blir beskattat hos föreningen med 22 %, vilket blir 218 856 kr i skatt. Kvar att utdela blir då 775 994 kr.

Inför beslutet konstaterar styrelsen att om hela utrymmet utdelas kommer föreningens

slutpris för elen att bli motsvarande lägre än vad den fått vid försäljningen till marknadspris! Den ställer sig därför frågan om föreningen måste ta upp ett motsvarande belopp som intäkt enligt bestämmelserna om uttagsbeskattning? Eller räcker det med att de 5 200 kronorna, som inte blir beskattade p.g.a. avdragsrätten, tas upp och beskattas som uttag?

Slutord

De avslutande frågorna i exemplet får bli obesvarade, men om svaret är ja på den förra skulle den sammanlagda inkomstskatten bli 389 575 kr totalt, alltså nästan 4 % av försäljningspriset. Vid motsvarande svar på den senare blir skatten drygt 2 %. Dessutom kan man konstatera att ju större skillnaden är mellan dessa föreningars självkostnadspris och marknadspriset, desto större andel av priset går till inkomstskatt. I alla fall så länge statslåneräntan befinner sig på den nuvarande låga nivån. Alternativet till återbäring/rabatt är att utdela i förhållande till insatserna.

Det är utan tvekan så att det år 1997 inte fanns någon som kunde föreställa sig att Riksgälden per den 19 augusti 2016 skulle fastställa statslåneräntan till -0,10 %. Med stor sannolikhet var det inte heller någon av de, som under 1990 talets senare år deltog i arbetet med att ta fram nu gällande bestämmelser om uttagsbeskattning, som kunde förutse utfallet i RÅ 2010 ref. 63. Om dessa slutsatser är riktiga finns det all anledning att se över den skattelagstiftning som beskrivs utförligt i den PM som innehållet i denna text är ett sammandrag av.

Hela promemorian finns här:

<http://www.varmland.coop/wp-content/uploads/2016/11/Promemoria.pdf>

Karlstad 2016-11-22

Värmlandskooperativen

Yngve Karlsson

Denna promemorian har sin utgångspunkt i utvecklingsarbete inom projektet "Kooperativt företagande för inkluderande tillväxt, KIT". I ett av delprojekten utvecklas kooperativa affärsmodeller baserat på konsumentkooperativa solparker. I det sammanhanget har fråga om konsumentkooperativa ekonomiska föreningars beskattning aktualiserats, ett projekt vilket bl.a. finansieras av Europeiska regionala fonden.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala
utvecklingsfonden